

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

Джус Оксани Володимирівни

про дисертацію Глушко Оксани Зіновіївни

«Виховання національних цінностей в українському шкільництві США»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук за спеціальністю

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність дисертаційного дослідження. Цивілізаційні тенденції у розвитку сучасного українського суспільства детермінують нові виклики у державно-політичній, соціально-економічній та в освітній сферах, оскільки, як відомо, саме освіта уможлиблює відтворення інтелектуального потенціалу народу в цілому і кожної особистості зокрема. За таких умов дієвими чинниками реалізації «людиноцентристського» виміру освіти є не лише її орієнтація на кращі світові зразки, а й творче осмислення надбань національної педагогічної науки та шкільної практики минулого. Ця обставина зумовлює зростання уваги дослідників до історико-регіональної та діаспорної специфіки розвитку школи і педагогічної думки, що за останні три десятиліття викристалізувалася у чітко окреслений напрям науково-пошукової діяльності багатьох учених України. Тому аналіз процесу становлення та розвитку української освіти й педагогічної думки у державах, з якими Україна ще донедавна не могла підтримувати тісних контактів на економічному, політичному та культурно-освітньому рівнях, і де зосереджені найбільш численні та соціально активні етнічні спільноти українців, що впродовж десятиліть виступали носіями і оберегами національної ідеї, – один із важливих напрямів науково-пошукової діяльності дослідників кінця ХХ – початку ХХІ ст.

І це закономірно, оскільки глибоке вивчення проблем минулого українського шкільництва та його сучасного стану в цих державах уможливилось зміцненням науково-педагогічних зв'язків із українською

державою після проголошення незалежності України, а сучасні глобалізаційні процеси, розвиток національної системи освіти і виховання вимагають неодмінного включення у складний процес багатовікового педагогічного досвіду попередніх поколінь українського народу, осмислення творчого доробку педагогів-просвітителів, визначних культурно-освітніх діячів минулого, використання набутого ними досвіду в царині збереження етнічної та духовної самобутності поколінь українців в умовах полікультурного оточення.

У цьому контексті актуальність і важливість дослідження Глушко Оксани Зіновіївни не викликає сумніву, воно є науково вмотивованим і педагогічно доцільним.

Наукове дослідження О.З. Глушко є плановим, воно виконувалось у рамках тематичного напряму досліджень відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України і є складником тем: «Тенденції розвитку змісту загальної освіти в зарубіжній школі» (1999–2001 рр.) (державний реєстраційний номер № 0198U007853); «Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США» (2008–2011 рр.) (державний реєстраційний номер № 0108U000304); «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (2018–2020 рр.) (державний реєстраційний номер № 0118U003360).

Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 5 від 14 червня 2001 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 30 вересня 2008 р.).

Валідність наукового апарату дослідження, ступінь обґрунтованості використаних методів. Здійснена експертиза засвідчила валідність розробленого О.З.Глушко наукового апарату. Дисертанткою чітко сформульовано мету і завдання дослідження. Вибір методів підпорядковано окресленій меті й дослідницьким завданням. Використання дисертанткою таких загальнонаукових методів, як аналіз, синтез, узагальнення, систематизація,

класифікація здобутих фактів і даних стали основою для системного дослідження означеної наукової проблеми. Логічно обґрунтованим для розкриття сутності дослідницької теми було використання таких спеціальних методів, як пошуково-бібліографічний, порівняльно-зіставний, історико-ретроспективний, хронологічно-системний.

Зауважимо, що між усіма складовими наукового апарату простежується логічний взаємозв'язок, що уможливило ґрунтовну розробку заявленої ідеї, розкриття її в теоретичному і практичному аспектах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Методологічна обґрунтованість вихідних позицій дослідження, системний аналіз матеріалу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків забезпечило високий ступінь обґрунтованості отриманих результатів дослідження О.З.Глушко. Дисертантка запропонувала роботу, в якій розкриває історію, генезу, теоретичну сутність і практику реалізації виховання національних цінностей в українському шкільництві США задля окреслення орієнтирів їх творчого використання в Україні.

На досягнення мети спрямовано змістове наповнення трьох розділів дисертації. У першому розділі («Теоретичні засади виховання національних цінностей в українському шкільництві США») розкрито стан дослідження проблеми, проаналізовано погляди педагогів української діаспори на національне виховання молоді в діаспорі, уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження.

У другому розділі («Організація і зміст виховання національних цінностей в українському шкільництві США») обґрунтовано організаційний вимір розвитку українського шкільництва США, розкрито генезу навчальних програм шкіл українознавства при Шкільній Раді США, окреслено виховний зміст навчальних підручників в українському зарубіжному шкільництві.

Науковими результатами третього розділу («Перспективи використання досвіду українського шкільництва США у вихованні національних цінностей учнівської молоді в Україні») вважаємо здійснення аналізу сучасних концепцій

виховання в українському освітньому просторі, порівняння систем українознавчої освіти українського шкільництва в США та в Україні, запропоновані О.З.Глушко рекомендації щодо можливостей застосування досвіду виховання національних цінностей дітей та молоді українського походження в США в умовах модернізації шкільної освіти України.

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, підтверджуючи думки автора, сформульовані у вихідних положеннях: українська діаспора в США створила цілісну систему українознавчої освіти, яка стала підґрунтям для збереження й розвитку етнічної та культурної ідентичності українців у США шляхом виховання національних цінностей в українському шкільництві Сполучених Штатів Америки.

Валідність висновків дисертації забезпечується автентичними джерелами, (482 найменування, з них 29 – іноземними мовами).

До нових фактів, одержані здобувачкою, та найбільш істотних наукових результатів, що містить дослідження О.З.Глушко, слід віднести, насамперед, здійснення комплексного аналізу організації та змісту виховання національних цінностей в українському шкільництві США крізь призму історичних трансформацій, теоретичних засад та практичної реалізації.

Вертикальна проекція забезпечується дослідженням становлення і розвитку українського шкільництва у США. Авторським внеском є періодизація його генези: початковий (від 1888 р. до 1912 р. ХХ ст.), організаційно-педагогічний (1913–1946 рр. ХХ ст.), координаційно-аксіологічний (з кінця 40-х рр. до 1969 р. ХХ ст.), дихотомічний (1970–1990 рр. ХХ ст.), модернізаційний (1991–2020 рр. ХХІ ст.).

Горизонтальну проекцію досліджуваної проблеми представлено через розкриття організації та змісту виховання національних цінностей в учнів українських шкіл США у кожному з виокремлених О.З.Глушко періодів.

Проведена експертиза засвідчує виконання усіх дослідницьких завдань. В рамках реалізації першого охарактеризовано ключові поняття дослідження в українській педагогічній думці західної діаспори. Так, з'ясовано трактування

українськими вченими діаспори виховання як цілеспрямований, свідомий процес формування всебічно розвинутої особистості з метою наближення її до ідеалу; уточнено зміст поняття «цінності/вартості», яке в дисертації тлумачиться як провідний духовно-моральний імператив, що сприяє консолідації українців в поліетнічному середовищі; зацентровано на важливості наскрізного характеру національних цінностей, які мають пронизувати всю архітектуру освіти.

Виконання другого дослідницького завдання уможливило здійснення ретроспективного аналізу становлення та розвитку українського шкільництва в США через уже згадувану авторську періодизацію. Доведено, що основним типом навчального закладу для трансляції української мови та культури у США були школи українознавства, які в умовах іншомовного середовища та прискореної асиміляції виявилися найбільш ефективними.

В рамках реалізації третього завдання здобувачкою розкрито роль шкіл українознавства в системі українознавчої освіти США у вихованні національних цінностей дітей і молоді. Адже її успішне функціонування забезпечується тісним взаємозв'язком норм, інституцій, рівнів і ступенів, кваліфікацій, освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління та охоплює дитячі садочки, українські школи, коледжі та університети, курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників українознавчої освіти, українські культурно-освітні центри, українські бібліотеки.

Четверте дослідницьке завдання потребувало обґрунтування виховного потенціалу змісту навчальних програм і підручників українського зарубіжного шкільництва, пріоритетними змістовими лініями яких визначено виховання в учнів любові та пошани до України й українського народу, української мови; рідного краю, національних звичаїв, традицій і культури; толерантності в міжнаціональних відносинах; встановлення взаємозв'язку виучуваного матеріалу про Україну з історією та сучасністю США.

Окреслення перспективних для нашої держави ідей української діаспори США з виховання національних цінностей молоді (п'яте завдання) дослідницею пропонується вирішувати на локальному (школа, клас), регіональному, загальнодержавному та законотворчому (закондавчому) рівнях, зокрема, й шляхом залучення їх до імплементації «Державного стандарту української мови як іноземної».

Наукова ретельність, сумлінність, знання фактичного матеріалу характерні для упорядкування 25 додатків, які вдало доповнюють зміст дисертації та посилюють реалізацію мети та завдань здійсненого дослідження.

Результати дослідження мають **практичне значення**. Вони можуть використовуватися науковцями і педагогами-практиками для розв'язання сучасних навчально-виховних завдань, добору методів і форм, програм, підручників і посібників, додаткового методичного забезпечення задля оптимізації виховання української молоді на гуманістичних, морально-етичних та національно-патріотичних цінностях, а також для викладання спецсеінарів і спецкурсів з педагогічних, історичних та культурологічних дисциплін, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні результати дослідження викладено в 29 одноосібних наукових публікаціях автора, із яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті в інших виданнях України, 20 – апробаційного характеру.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Дисертація та автореферат написані грамотно та оформлені відповідно до вимога «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані у рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О.З.Глушко загалом, у контексті наукової дискусії вважаємо за необхідне висловити зауваження і побажання.

1. Відповідно до мети дослідження, доцільно було б, на нашу думку, увиразнити контекст виховання національних цінностей в учнів українських шкіл США, показати його у розрізі науково-педагогічної діяльності інших національних діаспор й освітян-емігрантів, продемонструвати спільне й відмінне у науково-педагогічній діяльності та провідних ідеях їх творчої спадщини, особливо зважаючи на різні чинники формування хвиль еміграції.

2. Побажаним було б більш чітко розмежування під час аналізу змісту публікацій педагогів української діаспори США таких дефініцій, як форма, методи, принципи виховання національних цінностей.

3. Переконані, що зміст дисертації вдало доповнили б матеріали архівів, зокрема Центрального державного архіву зарубіжної україніки та Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, де містяться фонди українських інституцій та громадських діячів-педагогів США.

4. В рамках окреслення перспективних для нашої держави ідей української діаспори США з виховання національних цінностей, варто було б висвітлити характер і зміст взаємозв'язків, взаємовпливів в умовах реальної бездержавності українського народу між освітніми, науковими, громадськими та офіційними структурами «материкової» України задля виокремлення спільних ідей, людинотворчих чинників, що засвідчували б нерозривність та єдність історичних, національно-культурних, світоглядних та гуманістичних ідеалів українства.

5. Оскільки на виховання національних цінностей в українській діаспорі США мала вплив і неформальна освіта, увага до висвітлення окремих її напрямів і форм, зокрема й у сфері музейної справи, видається перспективною. Адже музеї української діаспори США, що активно

створювалися у ХХ ст., містять вагомий пізнавальний і виховний потенціал для національного самоусвідомлення і збереження національної ідентичності, а музейна культура часто ставала основою освітніх програм, активно упродовжувалася у зміст освіти, удосконалюючи й поглиблюючи навчально-виховний процес.

Загальний висновок.

Разом з тим, висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують належного наукового рівня, практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до захисту роботи.

Дисертація «Виховання національних цінностей в українському шкільництві США», є завершеним, самостійним і науково переконливим дослідженням актуальної педагогічної теми, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р., № 567 щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор – Глушко Оксана Зіновіївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

27 квітня 2021 року

Офіційний опонент

завідувач кафедри професійної освіти
та інноваційних технологій

ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,

доктор педагогічних наук, доцент

О. В. Джус